

LEESBEVORDERING IN DE PRAKTIJK

Effectief onderwijs in begrijpend lezen

Achtergronden en praktische
tips voor leerkrachten po

KWESTIE
VAN LEZEN

19

Lezen
STICHTING LEZEN

Als leerkracht wil je dat alle leerlingen verschillende soorten teksten goed leren lezen en begrijpen. In de praktijk blijkt dit een hele toer. Logisch dat de belangstelling bij basisscholen voor een nieuwe leesaanpak groeit. Inzichten uit leesonderzoek kunnen helpen bij het vormgeven van effectief onderwijs in tekstbegrip. Zo weten we dat leerlingen deelvaardigheden binnen het taal- en leesonderwijs beter in samenhang kunnen aanleren dan los. Dat komt niet alleen hun motivatie, maar ook hun prestaties ten goede. We beschrijven deze en andere bevindingen uit onderzoek hier in een notendop.

Wat is begrijpend lezen?

Begrijpend lezen is een complexe activiteit waarbij veel tegelijk gebeurt. Ervaren lezers herkennen woordbeelden en zoeken in hun hoofd naar een passende betekenis. Onbekende woorden proberen ze te begrijpen vanuit de context en hun kennis over het onderwerp. Ze benutten hun kennis over tekstsoorten en taal om verbanden tussen woorden en zinnen te leggen. Deze lezers verbinden de tekst met wat ze al weten over het onderwerp en slaan nieuwe informatie op. Zo vormen ze in hun hoofd een samenhangend beeld van de betekenis van de tekst. Basisschoolleerlingen zijn nog geen ervaren lezers. Zij moeten zich alle vaardigheden die komen kijken bij tekstbegrip nog eigen maken.

TIP

Op de website lezeninhetpo.nl vind je een uitgebreide toelichting op alle aspecten van tekstbegrip.

TIP

Op rijketeksten.org staan voorbeelden van rijke teksten en thema's.

Hoe leren kinderen goed lezen met begrip?

De ene leesonderzoeker spreekt over pijlers, de andere over sleutels of bouwstenen. Maar ze zijn het in grote lijnen eens over de elementen voor effectief onderwijs in tekstbegrip.

- **Lees met een doel**

Het leesonderwijs wordt betekenisvoller en motiverender voor leerlingen als ze lezen met een duidelijk en authentiek doel: om al lezend iets te ontdekken, te leren of te beleven. Je kunt de nieuwsgierigheid naar de inhoud van een tekst aanzwengelen en zorgen voor een actieve leeshouding door van tevoren met leerlingen te praten over het leesdoel.

- **Werk aan de opbouw van (voor) kennis binnen een rijk thema**

Kennis is een onmisbare basis voor tekstbegrip. Je kunt hieraan werken door het leesonderwijs te integreren met wereldoriëntatie. Kies daarbij voor brede, overkoepelende (rijke) thema's die minstens zes weken leidend zijn. Dit zorgt voor samenhang en dieper begrip van woorden en teksten. Verschillende soorten rijke teksten, waaronder kinderboeken, staan hierbij centraal. Rijke teksten zijn rijk qua inhoud en taalgebruik.

- **Bouw aan woordenschat binnen een betekenisvolle context**

Ervaren lezers kennen niet alleen meer woorden, ze begrijpen die ook in wisselende contexten. Met thematisch (lees)onderwijs vergroten leerlingen

op een effectieve manier hun woordenschat. Ze doen dit als ze actief aan de slag kunnen met rijke, voor hen betekenisvolle teksten.

- **Besteed functioneel aandacht aan leesstrategieën**

Ervaren lezers zetten leesstrategieën automatisch in om een tekst te begrijpen. Ze oriënteren zich bijvoorbeeld op de (structuur van de) tekst, lezen een lastige passage opnieuw, stellen zich vragen en voorspellen wat er gaat komen. Leesstrategieën kun je leerlingen het beste aanleren op het moment dat ze nodig zijn: als leerlingen bezig zijn een moeilijke tekst te ontrafelen. Door modeling (hardop voordoen) en oefening – met inhoudelijk betekenisvolle teksten – maak je leerlingen stap voor stap (via scaffolding) vertrouwd met enkele belangrijke leesstrategieën, zoals voorspellingen doen, hardop denken over de tekst, samenvatten en vragen stellen over de tekst. Het louter los inoefenen van leesstrategieën is weinig effectief.

- **Discussieer met leerlingen over teksten**

Samen praten en nadenken over de betekenis van teksten komt het tekstbegrip van leerlingen ten goede. Dit geldt juist ook voor zwakke lezers. Stel open vragen over de tekst en bied leerlingen ruimte met eigen interpretaties te komen.

- **Integreer lezen en schrijven**

Schrijven en lezen versterken elkaar. Door zelf te schrijven leren leerlingen

meer over woordgebruik, zinsopbouw en de constructie van teksten. Een schrijfpodracht bij een tekst kan ervoor zorgen dat leerlingen zich verder verdiepen in de betekenis daarvan.

- **Stimuleer en onderhoud de leesmotivatie**

Als leerlingen voldoende vloeiend kunnen lezen, versterken ook intrinsieke leesmotivatie en tekstbegrip elkaar. Je kunt de leesmotivatie voeden met een aanbod van leesmateriaal dat is afgestemd op de interesses van leerlingen, (enige) keuzevrijheid, samenwerken en het ondersteunen van leeszelfvertrouwen. Regelmatig voorlezen van mooie verhalen en gedichten draagt in alle groepen bij aan de leesmotivatie. Voor zwakkere lezers is dit een van de weinige manieren om toegang te krijgen tot rijke teksten.

- **Geef formatieve feedback**

Bij formatief evalueren bespreek je de leeractiviteiten en lesdoelen geregeld met de leerling en geef je feedback over waar een leerling staat in de leesontwikkeling. Zo versterk je het gevoel van autonomie en competentie bij leerlingen en daarmee hun leesmotivatie.

- **Ondersteun zwakke lezers**

Vaste niveaugroepen leiden voor zwakke lezers vaak tot een verarmd taalaanbod, lage verwachtingen en dus tot te weinig vooruitgang. Blijf daarom ook aan zwakke lezers hoge eisen stellen en bied hun rijke (luister)teksten aan én de ondersteuning om die te

begrijpen. Voor zwakke lezers is hardop voordoen hoe je een tekst aanpakt (modeling) en hen daarna net zo lang begeleiden tot ze het zelf kunnen (scaffolding) extra belangrijk. Hints, duidelijke feedback en begeleiding helpen daarbij. Kijk waar een leerling precies moeite mee heeft (schort het bijvoorbeeld aan vloeiende leesvaardigheid, woordenschat, voorkennis, leesmotivatie of een combinatie daarvan?) en bied vervolgens gerichte ondersteuning.

TIP

Bij **Yoleo-boeken** wordt de tekst voorgelezen en kunnen leerlingen die op een scherm meelesen. Dit geeft zwakke lezers toegang tot rijke teksten. Als school kun je een gratis account aanmaken.

TIP

Met een leesgesprek kun je een goed beeld krijgen wat voor type lezer een leerling is. Op **slo.nl** staat uitleg over het voeren van dergelijke gesprekken.

Hoe begin je aan een omslag op school?

Ondanks je leesmethode en al je inspanningen voor leesbevordering kunnen de leesresultaten van leerlingen te wensen overlaten. Als schoolleider of taal-/leescoördinator beraad je je in dat geval met het team op een andere leesaanpak. Dit werkt het beste als iemand zich inleest over het onderwerp of door het inhuren van een externe leesspecialist. Ook is er tijd en ruimte nodig om verandering geleidelijk door te voeren. Om de werkdruk niet te laten oplopen, betekent dit het (tijdelijk) schrappen van andere projecten en prioriteit geven aan lezen.

Voor welke methode of methodiek kies je?

Een leesmethode biedt een prettig houvast en lijkt een garantie dat je als school werkt aan alle kerndoelen. Maar als de leesresultaten onder de maat zijn, is het goed om jullie leesonderwijs en methode(s) langs de meetlat van effectief leesonderwijs te houden.

In hoeverre is er sprake van een geïntegreerde aanpak waarin bijvoorbeeld kinderboeken, creatief schrijven, mondelinge taalvaardigheid en brede (wereldoriëntatie)onderwerpen een essentiële plaats hebben? En hoe motiverend is de methode eigenlijk? De invoering van effectief leesonderwijs doet een beroep op jou en je collega's als professionals en medevormgevers van het leesonderwijs op jullie school. Juist door de groeiende verantwoordelijkheid en inspraak blijkt het werkplezier toe te nemen.

TIP

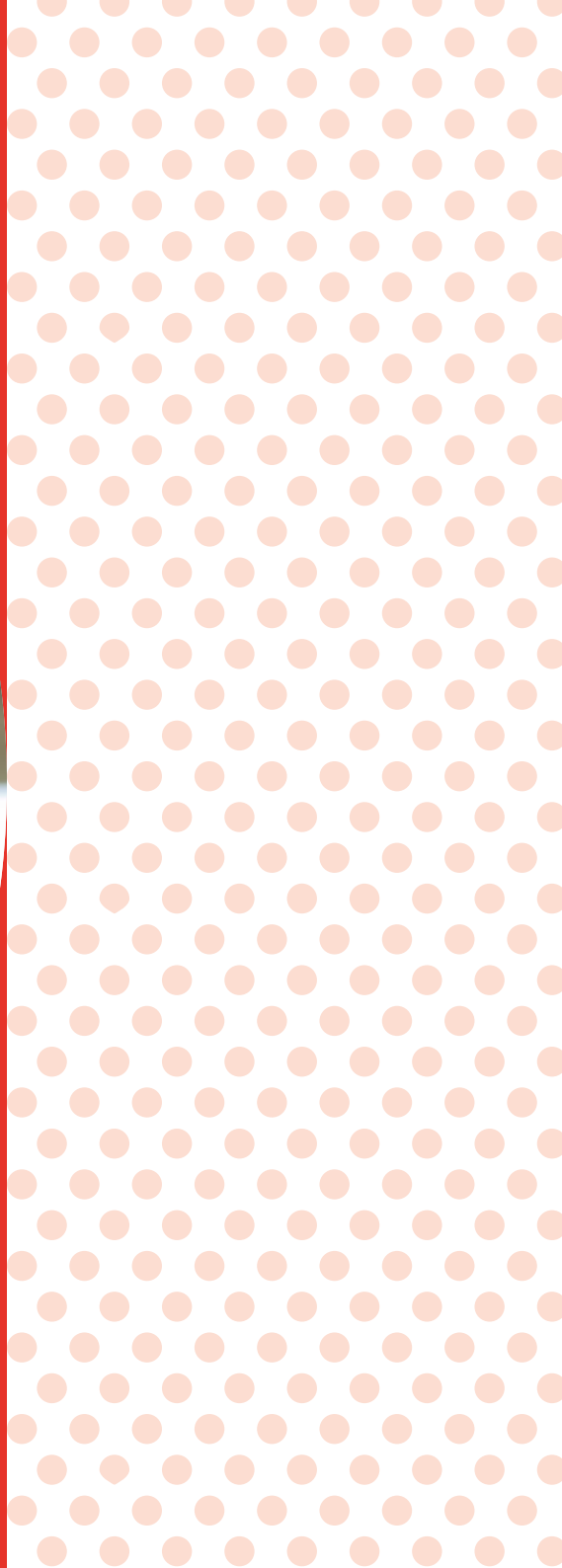
Cori-lezen, Denk! en Focus op begrip zijn voorbeelden uit het niet-commerciële aanbod die voldoen aan veel kenmerken van effectief leesonderwijs.

TIP

In het boek ***De school als werkplaats*** van Eva Naaijken en Martin Bootsma lees je meer over samen met je schoolteam werken aan veranderingen binnen school.

TIP

Effectief leesonderwijs geven: hoe doe je dat? Zeven inspirerende voorbeelden (2021) Taalunie (Special van tijdschrift MeerTaal)

Tekst **Stichting Lezen**
Foto's **Jørgen koopmans**
en **Freepik**
Ontwerp **Judith Schoffelen**
& **Erik olde Hanhof**
Drukwerk **Edauw &**
Johannissen Drukkerij
Uitgave van **Stichting**
Lezen, 2022 www.lezen.nl

Lezen
.....

STICHTING LEZEN

Meer lezen?

Broekhof, K., & Van Velzen, T. (2021). *Meer lezen, beter in taal – po. Effecten van lezen op taalontwikkeling*. Amsterdam/Den Haag: Kunst van Lezen.

Houtveen, T., & Van Steensel, R. (2022). *De zeven pijlers van onderwijs in begrijpend lezen*. Stichting Lezen Reeks 35. Utrecht: Eburon.

Naaijkens, E., & Bootsma, M. (2022). *De school als werkplaats. Gereedheidskist voor een sterke kwaliteitscultuur*. Huizen: Uitgeverij Pica.

Ros, B., Van Gelderen, A., De Gloppe, K., & Van Steensel, R. (2021). *Leer ze lezen. Praktische inzichten uit onderzoek voor leraren basisonderwijs*. Meppel: Ten Brink Uitgevers.

Scheltinga, F., Snel, M. & Van Steensel, R. (2021). *Beter leesonderwijs: van weten naar doen!* Kennistafel Effectief Leesonderwijs.

Taalunie (2021). Effectief leesonderwijs: hoe doe je dat? Zeven inspirerende voorbeelden. *Special van MeerTaal*.

Van Koeven, E., & Smits, A. (2020). *Rijke taal. Taaldidactiek voor het basisonderwijs*. Amsterdam: Boom Uitgeverij.

KWESTIE
VAN LEZEN

19